

Dr Ryszard Szarfenberg
Uniwersytet Warszawski
Instytut Polityki Społecznej
www.ips.uw.edu.pl/rszarf/
r.szarfenberg@uw.edu.pl

Phelpsa zainteresowania problematyką społeczną¹ (wersja 1.1, 29.10.07)

O tym, że Edmund S. Phelps (noblista z ekonomii w 2006 roku) interesuje się sprawami bliższymi polityce społecznej świadczy m.in. tytuł wywiadu, jaki ukazał się w Rzeczpospolitej: „Państwo musi wspomóc rynek” (RzP, 2007). Przytoczmy dwa charakterystyczne poglądy: „Jak ludzie myślą o kapitalizmie, to łączą to z bezrobociem czy wykluczeniem społecznym. Ale to nie jest oczywiste. Zjawisko wykluczenia społecznego w Stanach Zjednoczonych wynika z faktu, że amerykański Kongres się tym nie zajmuje. To wcale nie jest immanentna cecha kapitalizmu”, „Antyrynkowe jest dawanie ludziom pieniędzy za nic, bez żądania wysiłku z ich strony, bez zobowiązań. Natomiast subsydiowanie pracy tak, żeby człowiek znalazł zatrudnienie, wydaje mi się prorzynek”. W pierwszej wypowiedzi widać uznanie dla systemu kapitalistycznej gospodarki oraz poparcie dla zaangażowania rządu centralnego w sprawy społeczne, a w drugiej wskazanie, jak taka interwencja powinna być przeprowadzona.

Co najmniej od lat 70. Phelps podejmuje tematy społeczne. Był redaktorem książki *Economic Justice* (1973) i autorem wstępu do niej (zaawansowane podsumowanie rozwoju ekonomii dobrobytu) oraz jednego z artykułów tam zamieszczonych – *Wage Taxation and Economic Justice*. W tym ostatnim mamy dość zaskakujący wniosek, iż przy przyjęciu upraszczających założeń i zasady sprawiedliwości dystrybucyjnej Rawlsa (maksimin: takie nierówności ekonomiczne są uzasadnione, które przynoszą największe korzyści najgorzej usytuowanym) regresywne krańcowe podatki od dochodów z pracy znajdują większe uzasadnienie niż podatki liniowe i progresywne. S. Ogura napisał rozszerzający komentarz do tego artykułu interpretując jego główny wniosek tak: „W warunkach optymalnego opodatkowania w sensie Rawlsa krańcowa stopa podatkowa jest ogólnie mówiąc malejącą funkcją dochodu, chociaż niekoniecznie malejącą monotonicznie” (1977). Jest to więc część teorii optymalnego opodatkowania z uwzględnieniem zagadnień sprawiedliwości.

Do kwestii sprawiedliwości dystrybucyjnej w perspektywie całej gospodarki i międzypokoleniowej oraz myśli Rawlsa wrócił Phelps w artykule napisanym wspólnie z J. G. Riley’em (1978). Główne wnioski z tych modelowych rozważań były następujące: „Nasze wyniki... obalają pogląd, aby <<maksimin>> był ogólnie antywzrostowy”, „Ogólnie rzecz ujmując zastosowanie międzypokoleniowego kryterium <<maksimin>> [jako zasady międzypokoleniowej alokacji zasobów] nie jest przeszkodą dla wzrostu kapitału”.

Zapewne ze względu na te właśnie zainteresowania redaktorzy monumentalnego słownika *The New Palgrave: A Dictionary of Economics* (1987) przydzielili Phelpsowi zadanie napisania hasła *distributive justice*, w którym utożsamił on ten temat z zagadnieniami *economic justice*, czyli „sprawiedliwością w stosunkach gospodarczych wewnątrz społeczeństwa, dotyczących współpracy w produkcji, handlu dobrami konsumpcyjnymi i dostarczania dóbr kolektywnych”. Noblista łączy je głównie z instrumentami takimi, jak

---

¹ Jest to część druga artykułu napisanego wspólnie z A. Kurowską pt. *Sylwetka laureata Nagrody Nobla – Edmund S. Phelps* (ukaze się w *Problemach Polityki Społecznej* nr 10/2007).

redystrybucyjne opodatkowaniem i różne formy subsydiów w rodzaju publicznych wydatków na edukację czy szkolenia zawodowe, a także subsydiowania zatrudnienia w ogóle lub niskoopłacanego. Interesujące, że wyłącza on z tej dyskusji propozycję negatywnego podatku dochodowego o ile dotyczyć by miała również tych, którzy w stosunkach gospodarczych nie uczestniczą.

Duża część tego krótkiego artykułu została poświęcona podważeniu obiekcji wobec sprawiedliwości gospodarczej osiąganey za pomocą subsydiów (nie muszą one wykluczać lub odwracać korzyści z gospodarki; dotyczą tylko sytuacji, gdy wchodzi w grę współpraca dla obopólnych korzyści). Kolejny wątek dotyczył zaś rozszerzenia problematyki poza tradycyjne zainteresowanie sytuacją najuboższych uczestników życia gospodarczego na kwestie międzypokoleniowe (podważanie poglądu Rawlsa, że jego teoria sprawiedliwości nie ma tu zastosowania) oraz gospodarki międzynarodowej i sporów między bogatą Północą i biednym Południem o zasady pomocy międzynarodowej. Phelps pokazuje, że nie zawsze korzyści z wolnego handlu przypadają najbiedniejszym krajom, stąd też uzasadnienie ma wyjście poza filozofię rynkową o ile interesuje nas sprawiedliwość gospodarza.

W latach 90. noblista publikuje teksty mocno krytyczne wobec *welfare state* przypisując mu niszczące skutki uboczne dla najmniej zarabiających pracowników i proponując alternatywne rozwiązanie polegające na subsydiowaniu niskich płac (1994a). *Welfare state* ma wywierać ten negatywny wpływ poprzez trzy kanały (1996a): 1) większość programów socjalnych zmniejsza całkowite korzyści płynące z pracy poprzez finansowanie z podatków nałożonych na płace, co przyczynia się do podnoszenia kosztów pracy i w konsekwencji zwiększania naturalnej stopy bezrobocia; 2) system socjalny dostarcza wielu świadczeń niezależnie od sytuacji świadczeniobiorcy na rynku pracy, osłabia więc związek między pracą i zarabianiem na życie, a tym samym motywację do pracy, co dalej prowadzi do podwyższenia kosztów pracy i wzrostu bezrobocia; 3) stosowanie świadczeń adresowanych do ubogich wymaga ustalenia progów dochodowych, powyżej których nie są one udzielane, co jest kolejnym bodźcem zniechęcającym do pracy.

Phelps szacował, że w USA wartość świadczeń konkurujących z pracą wynosiła w 1988 roku 166 mld USD, co znacznie przewyższało sumę zarobków dolnego decyla w rozkładzie płac, co stanowiło 15 mld USD. Stąd też mocny wniosek, że „zarobkowanie i utrzymanie pracy jako środek na życie i jego sposób zostały znaczenie umniejszone przez system socjalny” (tamże). Niezależnie od powodów (np. politycznych), dla których *welfare state* (ubezpieczenia społeczne) osiągnęło swój rozmiar wyborcy mogą dojść do przekonania, że wszystkim będzie lepiej, gdy społeczeństwo zrezygnuje z części bezpieczeństwa w zamian za obniżone podatki lub pieniądze zaoszczędzone dla budżetu w ten sposób zostaną wydane na rozwiązywanie innych problemów niż ryzyko ubóstwa. Phelps wskazuje również nieco inną drogę: „Jeżeli opinia publiczna zostanie przekonana, że zapewnienie ubezpieczenia społecznego w obecnej skali, podważając znaczenie pracy dla upośledzonych, doprowadzi do ich marginalizacji w społeczeństwie, rozpoczną się poszukiwania środków przeciwdziałających takim skutkom (niezależnie od tego, czy opinia publiczna będzie również za stopniowym zmniejszaniem systemu socjalnego, który je generuje)” (tamże).

Noblista zaproponował też strukturalistyczną teorię wyjaśniającą zmiany naturalnej stopy bezrobocia, w szczególności poprzez wpływ na nią struktury realnego popytu i podaży, zewnętrznych cen realnych oraz bodźców oddziałujących na koszty pracy (1994b). Teoria ta została uznana m.in. za „całkowite przeformułowanie teorii makroekonomicznej” oraz „alternatywę dla nowego paradygmatu neoklasycznego, jak i głównych nurtów keynesizmu” (patrz wybór cytatów z recenzji na stronach Amazon poświęconych tej książce). Phelps wyprowadzał z tej teorii kilka zaleceń praktycznych, np. zmianę struktury opodatkowania w kierunku zmniejszania podatków od dochodów z pracy i zwiększania podatków pośrednich w rodzaju VAT, subsydiowanie płac niskich, co poprawi perspektywy na zatrudnienie w

grupach narażonych na wykluczenie; ograniczenie systemu socjalnego wyłącznie do obsługi osób wyraźnie niezdolnych do pracy, aby ta miała większe znaczenie dla całej reszty (1996b).

Przyjrzyjmy się bliżej drugiemu z tych rozwiązań. Jego istota jest bardzo prosta: „subsydia dla każdej firmy, która zatrudnia niskopłatnych pracowników jako środek do ograniczenia bezrobocia i wzrostu płac upośledzonych pracowników” (1994a). Phelps napisał książkę, w której w miarę przystępnie przedstawił argumenty za nowym rozwiązaniem i pewne szczegóły instytucjonalne, np. dopłaty miały być najwyższe do płac najniższych, a całość miała być sfinansowana z podatków innych niż od wynagrodzeń i przy zmniejszeniu kosztów tradycyjnych programów socjalnych (1997, 2007). Była to propozycja bardzo na czasie w kontekście już dokonanych reform pomocy społecznej w USA, które miały przede wszystkim wypchnąć zdolnych do pracy klientów na rynek pracy. Jedną z obaw, która towarzyszyła tym reformom dotyczyła zapewnienia im takiego poziomu płac, aby mogli za nie przeżyć (Hodson, 1998).

Phelps przedstawia swoje rozwiązanie na tle kilku innych reakcji na problem wykluczenia społecznego ludzi z niską zdolnością do zarobkowania (2003). Po pierwsze, inkluzja ma polegać nie na tworzeniu lepiej opłacanych miejsc pracy gdziekolwiek (w szarej strefie, w niepełnym wymiarze czasu, przy robotach publicznych czy w firmach państwowych), ale na zatrudnieniu przez prywatne firmy i to nie w postaci „peryferyjnej i efemerycznej obecności”, ale tradycyjnej kariery zawodowej.

Po drugie, są różne stanowiska w kwestii co robić na rzecz inkluzji zawodowej lub czego jednak nie robić (tamże): 1) usunięcie usztywniającego rynek pracy instytucji w postaci wpływu związków na płace i płacy minimalnej, co spowoduje wzrost zatrudnienia, ale kosztem obniżki płac niskich (dodajmy, że jest to stanowisko mocno popierane przez OECD i Bank Światowy); 2) pozostawienie tych instytucji kosztem zmniejszenia zatrudnienia, uzasadniane argumentem, że w przeciwnym razie zwiększą się nierówności płacowe. W obu przypadkach musimy zgodzić się na pewien koszt, albo mniejsze najniższe płace za więcej miejsc pracy, albo mniej tych ostatnich za wyższe płace w dolnym przedziale.

Podjęto próby wymyślenia i wdrożenia takich instrumentów, które nie powodowałyby jednego i/lub drugiego kosztu. Phelps nawiązuje do Europejskiej Strategii Zatrudnienia i podaje przykłady obniżki podatków i składek od niskich płac (Francja) oraz powszechne kredyty podatkowe, zastępujące tradycyjne zwolnienie podatkowe w Holandii (różne od programów typu EITC w USA, adresowanych głównie do ubogich rodzin z dziećmi na utrzymaniu). Noblista zaproponował więc kolejny instrument, który ma również być pozbawiony wad programu uelastyczniania rynku pracy.

Po trzecie, subsydiowanie zatrudnienia zostało skonfrontowane poprzez modelowanie matematyczne z kilkoma innymi propozycjami o podobnym charakterze, np. subsydiowaniem kosztów tworzenia nowych miejsc pracy czy bonami dla długotrwale bezrobotnych. To drugie rozwiązanie zaproponował D. J. Snower – bezrobotni część swoich zasiłków mogą przekazać firmie, która ich zatrudni w postaci bonu, jego wartość zależy od długości bezrobocia i czasu szkolenia i zatrudnienia bezrobotnego w firmie (1994).

Jaka będzie przyszłość propozycji Phelps'a? Prawdopodobnie przyznanie mu nagrody Nobla za wkład w teorię makroekonomii sprawi, że jego pomysł stanie się bardziej znany na świecie. Zainteresują się nim więc politycy poszukujący nowych rozwiązań starych problemów takich, jak zbyt niskie płace, długotrwale bezrobocie i ubóstwo oraz ich marginalizujące konsekwencje.

Literatura

- Hodson R. (1998) recenzja książki E.S. Phelps'a *Rewarding Work: How to Restore Participation and Self-Support to Free Enterprise*, Contemporary Sociology, vol. 27, nr 1.
- Ogura S. (1977) *More on Rawlsian Optimal Income Taxation: A Complementary Note on E. S. Phelps's "Taxation of Wage Income for Economic Justice"*, The Quarterly Journal of Economics, vol. 91, nr 2.
- Phelps E.S. (1987) *Distributive Justice*, w: J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (red.) *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*, tom 1, Macmillan Press: Basingstoke.
- Phelps E.S. (1994a) *Low-Wage Employment Subsidies versus the Welfare State*, The American Economic Review vol. 84, nr 2.
- Phelps E.S. (1994b) *Structural Slumps: The Modern Equilibrium Theory of Unemployment, Interest, and Assets*, Harvard University Press: Cambridge.
- Phelps E.S. (1996a) *On the Damaging Side Effects of the Welfare System: How, Why and What to Do*, w: M. Baldassarri, L. Paganetto, E.S. Phelps (red.) *Equity, Efficiency and Growth: The Future of the Welfare State*, Macmillan Press: Basingstoke.
- Phelps E.S. (1996b) *Discussion do rozdziału D. Malinvauda Edmund S. Phelps' Theory of Structural Slumps*, w: D.J. Snower, G. de la Dehesa (red.) *Unemployment Policy: Government Options for the Labour Market*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Phelps E.S. (1997, 2007) *Rewarding Work: How to Restore Participation and Self-Support to Free Enterprise*, Harvard University Press: Cambridge.
- Phelps E.S. (red.) (2003) *Designing Inclusion: Tools to Raise Low-end Pay and Employment in Private Enterprise*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Phelps E.S. (red.) (1973) *Economic Justice*, Penguin Education: Harmondsworth.
- Phelps E.S., Riley J.G. (1978) *Rawlsian Growth: Dynamic Programming of Capital and Wealth for Intergeneration "Maximin" Justice*, The Review of Economic Studies, vol. 45, nr 1.
- RzP (2007) Rozmowa Anny Słojewskiej z Edmundem Phelps'em *Państwo musi wspomóc rynek*, Rzeczpospolita, dział Ekonomia i Rynek, 22 luty.
- Snower D.J. (1994) *Converting Unemployment Benefits into Employment Subsidies*, The American Economic Review, vol. 84, nr 2.